

національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – Суми, 2002. – Вип. ½. – С. 77-81.

3. Быстряков И. К. Управление рациональным землепользованием: теоретический курс / И. К. Быстряков // Теорія і методи оцінювання, оптимізації використання та відтворення земельних ресурсів: Матеріали Міжнар. наук. конференції: У 2ч. – Ч. 1 – К., 2002. – С. 139-142.

4. Козьменко С. Н. Эколого-экономические аспекты рационального землепользования / С. Н. Козьменко // АПК: экономика, управление. – 1989. – №8. – С. 91-94.

5. Чепець О. Г. Екологічна безпека сільськогосподарського землекористування / О. Г. Чепець // Вісник Сумського національного аграрного університету, випуск 4-5. Серія: Економіка і менеджмент. – Суми, 2007.

6. Шилепницький І. О. Економіко-екологічні основи відтворення родючості та охорони еродованих земель: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.07.02 / Шилепницький Іван Орестович. – К., 2002. – 16 с.

ВІДНОВЛЕННЯ МЕЛІОРАТИВНОГО КОМПЛЕКСУ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧИТЬ РАЦІОНАЛЬНЕ ТА ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

Шпигун А.Р.

(науковий керівник, ст. викладач Одарюк Т.С.)

Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»

Україна відноситься до регіонів з розвиненим сільським господарством. На сьогодні рільництво України залежить не тільки від рівня господарювання, а і від, часто несприятливих, природно-кліматичних умов. Особливо

загострилися питання достатнього вологозабезпечення сільськогосподарських культур, в період вегетації яке на великих територіях України не можливе без ефективного функціонування зрошення, раціонального використання меліорованих земель, органічного землеробства та засухостійких науково-обґрунтованих сівозмін.

З 2011 року в Україні стрімко зростає температура теплового періоду року та денної температури, ріст якої більш інтенсивний ніж ріст температур в зимовий та нічний періоди. Вказане приводить до порушення фізичних процесів конденсації водяної пари в нічний час, створює умови переважання випаровування над інфільтраційним живленням, знижує рівень ґрунтових вод та зменшує запаси вологи в ґрунті. Особливо посилилося маловоддя на землях України. Температура теплового періоду на Поліссі досягла температур характерних для Лісостепу України, а збереження тренду підвищення температури веде до збільшення глибини залягання ґрунтових вод, які на Поліссі зараз розміщені на глибинах, що характерні були для Лісостепу (2,0 – 2,5 м та більше). В свою чергу в Лісостепу ґрунтові води залягають нині на глибинах, які характерні для степової зони та зони сухого степу (3,0 – 3,5 м і більше). Рівень ґрунтових вод в Україні встановився на відмітках, коли води менш доступні, а то і недоступні для більшості рослин .

Засуха вразила в 2020 році цілий ряд аграрних регіонів України, поставивши під загрозу існування не тільки агропідприємств, фермерських господарств і саму можливість ведення ефективного землеробства.

Вказане вимагає зміни системи агротехніки в бік розвитку меліоративного комплексу, щодо зрошення сільськогосподарських земель, особливо на землях інтенсивного землеробства, зокрема буряківництва, овочівництва та кормо виробництва, та формування більш засухостійкої системи землеробства.

Незважаючи на зміну природньо-кліматичних умов в бік засушливих періодів, із року в рік в Україні агровиробники продовжують сіяти виключно вологоємкісні „топові” культури: кукурудзу, соняшник та сою. Природна родючість, без органічних добрив і науково-обґрунтованих сівозмін під тиском штучної в угоду високої економічної родючості, на орних землях активно деградує. По оцінках учених, народ України, щорічно втрачає тільки в результаті деградації найцінніших у світі орних земель від 50 до 100 млрд. дол. США.

Ліберальні аграрні та земельні правові відносини на сільськогосподарських землях не мають правових зобов'язальних норм щодо сталого розвитку.

Сільськогосподарські товаровиробники, особливо дрібні, не займаються ні меліоративними роботами, ні докорінним поліпшенням угідь. В Україні втрачено культуртехнічні роботи та контурно-меліоративну організацію території.

Паювання земель та відсутність дієвої державної політики в сфері меліорації зупинили розвиток інтенсивного меліоративного землеробства.

Наприклад, в 1990 році водогосподарський меліоративний комплекс Полтавської області охоплював 87,996 тисяч гектарів меліорованих земель, у тому числі 50,804 – зрошуваних або 4 % сільськогосподарських угідь області. Якщо в Україні меліорованість земель в порівнянні зі світовим рівнем в 1990 році знаходилася в зародковому стані, то нині стан меліорації земель взагалі вказує на відсутність меліоративних робіт.

Так, зрошувальні системи Полтавської області не працюють майже 25 років (у 1990 році поливалось – 40,3 тис. га, та у 2000 році – 1,1 тис. га, з 2007 року – полив був відсутній), в 2020 році поливалося 4 тисячі га, (крапельне зрошення - 300 га). В Україні крім природньо-кліматичних

чинників, головна причина наведених негативних явищ полягає в законодавчій невизначеності земельних відносин та в тимчасовому характері аграрного землекористування.

За період 1990-2020 рр. землі з меліоративними системами потрапили у приватну власність фізичних осіб. Зрошувальні землі Полтавської області з внутрішньогосподарською мережею зрошувальних систем використовують 717 землекористувачів та землевласників, у тому числі 53 сільськогосподарських підприємства, 664 фізичні особи (з них 12 – фермерські господарства). Розрив технологічної цілісності та відсутність відповідальності за належне використання зрошувальних систем, які в багатьох випадках залишились без господаря, призвело до руйнування, розграбування і втрати системами функціональних властивостей.

Агрокомпанії в Полтавській області, незважаючи на недосконалість орендних відносин і економічні ризики поновлюють системи зрошення.

В Полтавській області на відміну від внутрішньогосподарських мереж зрошення насосні станції міжгосподарських зрошувальних систем знаходяться частково в робочому стані. Для забезпечення поливів необхідна мережа водоакумулюючих споруд: водосховищ і ставків. Аналіз водогосподарської ситуації на водних об'єктах, яка склалася наприклад, в Полтавській області, свідчить, що догляд за гідротехнічними спорудами в районах і містах ведеться незадовільно, ремонти вчасно не проводяться, тому окремі гідротехнічні споруди водоєм доведені до незадовільного стану. На сьогодні в області до 500 ставків (майже п'ята частина) повністю висохли, а в більшості – рівень води впав майже на половину. Навіть при бажанні сільгоспвиробників зрошувати землі, відсутність водних джерел, без реконструкції і будівництва водоакумулюючих споруд унеможливорює зрошення. Тому,

на часі правове врегулювання випуску, оренди, концесії гідротехнічних комплексів агрокомпаніями.

Країни світу доводять частку меліорованих земель до 80 відсотків, що вказує на високу стабільність продуктивності рослинництва, продовольчу безпеку та стійкість агровиробництва до негативних кліматичних чинників.

В масивах сільськогосподарських підприємств України знаходиться десятки тисяч гектарів проблемних орних меліорованих земель із діючими дренажними системами. Наявність дренажів виключає повноцінну осінньо – зимову водоакумуляцію, накопичення вологи в 2 метровому шарі та позитивний вплив підґрунтових вод на родючість і без організації зрошення на таких землях ефективно землеробство просто неможливе.

Потрібно змінити політику орендних відносин на меліорованих землях, в порівнянні з богарними землями з метою гарантованого і стабільного просторового базису, через довготермінову оренду, через викуп земель, шляхом зміни договірних умов з урахуванням наявності невіддільних меліоративних поліпшень та нормативної дохідності зрошуваних земель. Якщо збережуться тренди підвищення середньомісячних температур в Україні в найближчі 10 років, то без заходів меліорації та додаткових інвестицій з метою зрошення полів інтенсивне землеробство перебуватиме під великою загрозою. Продовжиться не тільки скорочення площ орних земель, а і розпочнеться процес опустелювання українського степу.

Висновки і пропозиції:

Перебороти існуючі негативні тенденції можна, забезпечивши в Україні повноцінний обіг земель сільськогосподарського призначення та ефективні державні механізми регуляторної економічної політики в сільськогосподарському землекористуванні, а саме:

- надаючи переважне право викупу земельних ділянок орендарям, які не тільки орендують масиви, а і проводять меліоративні роботи, здійснюючи докорінні поліпшення орендованих земель. ,

- створивши Державний Земельний банк, для кредитування операцій купівлі земель особливо під меліоративними системами та для проведення меліорації земель;

- надавши можливість передачі в концесію сільськогосподарським виробникам та права на викуп гідротехнічних споруд, земель водного фонду з метою відновлення, реконструкції та будівництва водоакомулюючих, протиерозійних та інших споруд для цілей зрошення;

- визначивши механізм державного регулювання через еколого-економічне обґрунтування проектів землеустрою і впорядкування системи землекористувань сільськогосподарських товаровиробників, з урахуванням вологоспоживання в розрізі культур;

- встановивши мінімальний строк оренди для земельних ділянок, на яких ведеться полив орендарем та запроєктовані заходи докорінного поліпшення угідь шляхом меліорації, що формують невіддільні поліпшення угідь не менше 15 років;

Реалізація заходів меліорації, відновлення та будівництво нових меліоративних систем вимагає прийняття новітніх правових нормативів і землевпорядних вимог, щодо використання сільськогосподарських земель, під меліоративними проектами та системами зрошення для формування просторових гарантій аграрного виробництва. Розробити загальнодержавну Програму меліорації земель України, що забезпечить продовольчу безпеку і раціональне та ефективне використання земельних ресурсів.

Література

1. Про охорону земель: Закон України.
2. Шарий Г.І Інституційне забезпечення розвитку земельних відносин в аграрному секторі України [Текст] : монографія / Г. І. Шарий ; М-во освіти і науки України, Полтав. нац. техн. ун-т ім. Ю. Кондратюка. - Полтава : [б. в.], 2016. - 604 с..
3. Сохнич А Я.,Тібілова Л.М. Ланшафтно-екологічні аспекти управління земельними ресурсами // Економіка АПК. - 2006. - № 5.
4. Шляхи підвищення родючості ґрунтів рекомендації по підвищенню ефективності родючості ґрунтів: Наук.-метод, вид. / За ред. ІБ.С. Носка. - К.: Аграрна наука. - 1999. 10 с .
5. Шарий Г.І., Тимошевський В.В., Фесак А.С. Агроекологічні перспективи — не загубити надбане! / Г.І.Шарий, В.В.Тимошевський, С.А.Фесак // Землевпорядний вісник. - 2018. - № 8. - С.25-30.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГРОМАД У КОНТЕКСТІ ПЛАНУВАННЯ ТА РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ

Юдіна Д. А.

(науковий керівник к. е. н., Анопрієнко Т. В.)

Харківський національний аграрний університет
ім. В. В. Докучаєва

Сучасний розвиток суспільства вимагає запровадження нових підходів господарювання. Земля є просторовим базисом життєдіяльності людини, тому питання перерозподілу земель між власниками та користувачами, категоріями та угіддями набувають особливої ваги за часів економічної трансформації.